

Martin Andersen Nexøs tale om ægteskab og fri kærlighed holdt i Studentersamfundet

Taler

Martin Andersen Nexø
Forfatter

Dato

8. september 1906

Sted

København

Mine Damer og Herrer.

Det Spørgsmaal Studentersamfundet i Aften har taget op til Drøftelse — er det brændende? I unge Hjærter som er duggede af den store Aande javel — men i Almindelighed, som Spørgsmaal Stammer hele Staahejen ikke fra det frivillige Brandkorps der er i Færd med at prøve Materiellet? Ild opstaar heldigvis af sig selv, ellers blev der aldrig nogen Ildløs af, da Brand og Lidenskab hører ind under *grov* Uorden. Men ei dette ikke den lille Ildløs, Borgerskabet selv antænder for at vise Slukningsapparaternes Fortrinlighed?

I ethvert Fald det er farligt at lege med Ilden. Det er hændt før, at den lille Ildløs Borgerskabet i Kaadhed stak paa blev til en stor Brand. Da farer Samfundsdjævlen i ethvert Menneske som en Trang til at slukke — ligegyldigt hvad der saa brander og Sp. er da om De vil kunne modstaa denne altbesættende Trang til at melde Dem til Sprøjten — om De i fornødent Fald vil kunne puste til Ilden.

Naturligvis hævder Samfundet at Kærlighed er et Samfundsspørgsmaal. Man skal elske socialt og formere sig efter den sidste Parole fra Kultusministeriet. *Kærlighed er jo Indbegrebet af alt hvad Samfundet sætter højest:* Pengene kontant og Udstyret i Orden. Dobbeltseng til at skille ad og med blaa Himmel over; fire Værelser med W.C. og Bankealtan; Alderstillæg og Enkepension. Hjærte eksisterer ikke, men der findes en Samfundssjæl — den sidder i Maven.

Kan nogen være i Tvivl om at Samfundet maa være en svoren Fjende af Kærligheden som den lever i unge uberegnende Hjærter. *For det frembringende Samfund betyder et nyt Forhold mellem Mand og Kvinde bragt ind i den rette Skure en sikker Afsætning af saa og saa mange Varer lige fra Forlovelseskort over*

Sovekammerudstyr til Guldbrudekranse. Men Kærligheden i de unge Sind er en kolossal Overflødigghed, de elskende Hjærter trænger til intet blot de har hinanden.

*Yderligere betyder Ægteskabet sikker Forsorgelse for mine Døtre og Udsigten til en Medgift for mine Sønner. Da Samfundet i Forvejen har fastslaaet, hvordan enhver Familie skal indrette sig, betyder hvert nyt Ægteskab en sikker Aftager af saa og saa mange Produkter aarlig. Endelig ei det fast tømrede Familieskab med de fortræffelige Arvelove en Spore for den enkelte — *det bliver i Familien!* er en yndet Borgersætning — han kan rolig anstrænge sig til det yderste, uden Fare for at komme til at arbejde for andre, det er Egoismen stærkt potenseret. Og disse Familier bliver igen det sikreste Værn for det Bestaaende. *For alt dette maa Kærligheden — det at to Hjærter aabner sig mod hinanden i sorgløs Lykke — være det rene Anarki.**

Der finder da ogsaa en Kamp Sted — eller rettere en Bekæmpelse da den ene Part forholder sig lidende. Der er intet Gny, men ethvert ungt Sind er noget af en Valplads, naar Samfundet tager det i Besiddelse — det bedste i det er dræbt!

Her fremstiller det Spørgsmaal sig naturligt for én: *Er der nogen Grund til at ofre det bedste og fineste Menneskehjertet frembringer paa Samfundets Alter? Har Samfundet nogen Ret til at kræve et saadant Offer? Har det overhovedet nogen Ret til at anmasse sig den Enkelte.*

Her maa man straks være klar over, at Samfundets givne Ret over for Løsgængerne staar som en absolut Hindring for enhver Omdannelse. Dette er ogsaa den inderste hemmelige Mening med det; det Bestaaende og Omdannelse er uforligelige Modsætninger. Derfor er al Diskussion overflødig. Despoten giver ikke Grunde, men slaar Spørgeren i Gulvet; han er simpelthen fordi han er han føler sig *sacrosant!* Naar Samfundet alligevel bekvemmer sig til at give de Opsætsige Grunde, sker det meget mod- villigt og med en Mine som siger at Knutten egentlig er det eneste passende Svar.

Men vi anerkender jo altsaa ikke Knutten som Argument og vil holde os til Grundene.

Der er *Moralen, Sædeligheden* — man dunker simpelthen Løsgængerer ind i Samfundsrækkerne, for at han kan blive delagtig i den højere Kønsmoral dér findes! Det er altsaa Hensynet til den Enkelte selv — lutter Uegennytte.

Dernæst er der *Hjemmet* — Hensynet til den opvoksende Slægt! Og endelig — et lille økonomisk Hensyn til Samfundet selv.

Er det underligt om man bliver nysgærrig efter at kigge lidt paa dette Ægteskab, der skal ære de unge elskende Hjærter Sædelighed! Vi maa holde os til de øvre Samfundslag der baade danner Kærnen i det bestaaende og udgør dets Repræsentation. Man behøver blot at kigge ind for at forstaa, at al Lidenskab er af det Onde her for den Uberegnelighed den medfører, og at Kærligheden, der i givet Fald kunde vove Springet fra Millioner ned til Pjalterne og gøre alle Noteringer usikre, slet ikke kan taales. Naar derfor det Tidspunkt kommer, hvor unge Hjærter bereder sig til at modtage den store Passion, kalder man paa Letsindigheden i dem, sætter dem ind paa Forlystelsernes Vej og sørger for at de har Penge. *Det hedder i det borgerlige Forældresprog* at de Unge skal rende Hornene af sig! Senere naar de kommer ind under det ordnedes faste Haand faar de rig Lejlighed til at erhverve sig dem igen.

Jeg tror, at *den værdige Frue* stod overordentlig fast paa det bestaaendes Grund, der, da hendes unge Hr. Søn begyndte at slaa til Skaglerne, selv udstyrede ham med Penge og følgende Leveregler: *Mor du dig kun min Søn, du er nu i Alderen til det! Men de unge Piger af vor egen Stand maa være dig bellige, saa du ikke skal gøre dig selv umulig ved at bringe Skam og Skændsel ind over dannede Hjem — og de gifte bør du holde dig fra for din egen Skyld. Hold dig til Folket, min Dreng, der afstedkommer du ingen Ulykker og forpligter ikke dig selv. Men Husets Tjenestepiger maa du tjene mig i at respektere, da jeg nødig vil have Ubehageligheder.*

Saaledes udstyret med Samfundsmoral gaar den unge Mand altsaa ud paa Livet. Maaske respekterer han Husets Tjenestepiger — maaske ikke. Men han respekterer i al Fald den unge Pige af sin egen Stand.

Ogsaa hun sendes ud vel rustet. Hun har til Fuldkommenhed lært *Flirtens hele vanskelige Teknik* — denne Kunst der er som et Spil i Luften med Rageknive.

Hun ved hvorledes man ved at vove sig lige til Stregen kan binde de gode Partier og gøre dem det umuligt at trække sig tilbage. Og hun ved, at Tilbøjlighed er noget meget dejligt noget. Det bruger man til at forsøde Kedsomheden med — naar man først er gift. Og naturligvis med alle skyldige Hensyn til Ægteskabets Decorum.

Det er disse to *Frugter* af Samfundsmoralen der tilsammen danner Grundpillen i det *Ægteskab* der danner saa stærk en Vagt om Sædeligheden — det er altsaa ogsaa dem der holder. *Hjemmets ubesmittede Hellighed* oppe. For — siden man nu engang har indladt sig paa at diskutere kunde maaske den enkelte meget kultiverede undvære Medvirkning af Præst og Øvrighed uden at tage Skade paa sin Sjæl — men *Børnene* de uskyldige Smaa som skal bygge Fremtiden! Saa træder de to — han med den brogede Fortid og hun der har sit til Gode — sammen og skaber det *fredlyste Sted*, hvor næste Generation kan vokse op og samle Kræfter-bestandig med det gode Eksempel for Øje af et Menneskepar, der dyrker sine smaa Tilbøjeligheder hver for sig og strør rundeligt om sig med Overbærenhed Tolerance — alt det der er den sande Dannelses Kendemærke. Hvor Anlægene er til Stede, kan Manden naa til at give sin *Kones Elsker* nyttige Vink, naar han paa Vej til sin egen Mætresse møder ham paa Trappen. Og *Husvennen* har Sukkergodter med til de Smaa og en ny Sprællemænd. Han er den mystiske Onkel, som kommer hjem med Godter fra Vestindien, og som spiller saa stor Rolle i danske Barndomsminder.

Tænk nu om disse to fik *Nykker* om de fandt Stillingen for sjofel og rendte fra hinanden — og derved satte Børnene i det sørgelige Tilfælde intet Hjem at have! Tænk om den kommende Slægt under sin Opvækst skulde mangle det Arnested for Halvhed og Tillæmpning og Gaaen paa Akkord som et Hjem er!

Men saa meget der ogsaa kan være løs imellem dem - de render ikke fra hinanden. Tvært imod, de lærer sig den Selvbeherskelse der er saa nødvendig for at Livet kan leves ret, smiler ømt til hinanden naar de er ude - og vindretter« sig. I Tidens Løb lærer de ikke alene at taale hinanden men ogsaa at tage til Takke med hinanden i de magre Perioder.

De ved saa udmærket, at det kun kommer an paa Facaden, at deres Ægteskab er en Schaufensterdekoration, bestemt til at lokke andre indenfor, og ved højtidelige Lejligheder — ved Sølv- og Guldbryllup — sidder de kærligt omslyngede i et Lysthus ud mod alfar Vej. Oven over dem I en Sky svæver de

uskyldige Smaa lysende Velsignelse ned over det lykkelige Samliv.

Det værste man kan gøre herhjemme er sikkert nok at røre ved Hjemmene. Samfundet skylder Hjemmenes lumre Luft sin Tryghed, megen Uro bliver kvalt i Spiren dér. Derfor forsvaret det Hjemmet som en Løve. Man kan Gang paa Gang høre retskafne Samfundsvogtere udtale, at selv det sundeste Ophold blandt Fremmede ikke kan erstatte Børnene Forældrehjemmet, hvor fordærvet det saa er.

I England tager man rask væk Drengene bort fra Hjemmet og anbringer dem i Kostskoler uden Spor af Sentimentalitet. Engelske Mænd holder af at dvæle ved deres Barndom. Et Blik ud over engelsk Literatur viser en fortsat Række lyse glade Barndomsminder — der staar et frisk Pust over disse Barndomsskildringer, et stærkt Drag af mandig Taknemlighed. Hvad har dansk Literatur at sige om Hjemmets Minder. Det der er, er mest bittert og fattigt paa Glæde — kvalm Luft slaar én i Møde fra danske Hjemminder, der maa Sentimentalitet til for at faa det til at glide ned.

Hjemmets Opgave her i Landet synes den *at kvæle Ungdom* — det er et Led i det Bestaaendes Slukningsapparat. Den danske Borgeraand med sin Skræk for hele Standpunkter og stærke Afgørelser har Rugeplads dér. Til det vender man da bestandig trofast tilbage efter alle Udskejelser — som selv de løseste Fugle gør det til det Sted hvor de blev udklækkede.

Saaledes ser *den højere Moral* ud som Samfundet haandhæver gennem Ægteskabet — og saaledes er det fat med *Hjemmets Hellighed*.

Nogle Samfundsforsvarere er da ogsaa kloge at kaste de to Argumenter over Bord og gøre det hele til et økonomisk Spørgsmaal — Spørgsmaalet om hvem der skal bekoste Børnene opdragede. Dette sidste er meget naivt, det er som naar blind Høne finder et Korn — den store Sandhed ligger et Skridt til Siden. Afklædt for alle laante Fraser om Sædelighed og Hjemmets Arne er Spørgsmaalet sikkert af rent økonomisk Art, det drejer sig blot ikke om de Par Skillinger til Afkommet men om selve Kapitalismens Eksistens. Det kapitalistiske Samfund maa for at bestaa kunne *regulere Lidenskaben*, det maa ved Skøder og Kontrakter være helt sikker i den *officielle Besiddelse*. Det maa kunne føre sine Døtre frelst op til den ægteskabelige Topnotering og have

Arvefølgen i Orden. Det kapitalistiske Samfund har sit bedste Værn i Ægteskabet og sin Rugeplads under den *fimsede Dyne* Hjemmet som Regel er.

Dette Samfund føler selvfølgelig *ingen Trang* til at *underkaste Spørgsmaalet en Revision*. Og naar det alligevel er dét, der fra først af har taget Spørgsmaalet op til Drøftelse, saa er det et Hyklerti som fylder en med maalløs Forbavselse. Dette at det malpropere Samfund hver Morgen paa den misbrugte Ægteseng faar Spørgsmaalet om unge Hjærter frie given sig hen serveret af sit Livorgan er vel noget nær det hæsligste Syn der kan møde én. Det overgaaes kun af den Frejdighed hvormed samme Samfund hævder, at sparkes Ægteskabet over Ende vil det gaa ud over de smaa og ubeskyttede.

Disse, der kun indirekte er med i det Bestaaende ved det Skær af Retsind de kaster over det, kunde vel vanskelig finde nogen Samfundsindretning der tog mindre Hensyn til dem end den nuværende.

Vi maa nægte Samfundet enhver Ret til at tale med i Forhold der angaar Hjærternes Hæderlighed, og gøre os klart, at det er en hadsk og bitter Fjende af enhver Trang til at aande ren Luft. Vi maa stille os paa Lasgængernes Parti

Jeg tænker ikke saa meget paa de faa, der har sprængt sig ovenud af den kompakte Masse, og har Mod — og Raad — til at leve deres Liv efter deres Overbevisning. De klarer sig nok. De har gærne den fremskudte Stilling, saa mange Øjne hviler paa dem — til syvende og sidst er de den røde Fjer i Hatten som selv det mest fordærvede Samfund vil vide at pynte sig med. Det er i der anden Ende Tampen brænder — hos dem Samfundet endnu ikke har faaet sat til Livs.

Uærligheden af den Diskussion der har været ført ses bedst deraf, at ingen har faaet Lov at rette Spørgsmaalet nedad. Og af sig selv ei ingen Røst steget op dernede fra Dybet hvor de Forurettede og Undertrykte færdes — for dernede knytter der sig ikke engang et Navn end sige en Række skønne løftende Ord til Frisindet. Det lever stumt sit beske Liv, med Samfundets hele Dødvagt oven paa sig.

— — —

Hvor Almuen faar Lov at leve sit eget Liv har den sin egen Opfattelse af Forholdet mellem Mand og Kvinde — meget nuanceret for Resten men helt igennem bygget paa Livets Erfaringer og derfor præget af stor Menneskelighed og ikke svær at leve efter.

Samvittighedsægteskaber er det naturlige, Almuen har en indgroet Uvilje mod alle Samfundsapparater. Næsten ethvert Ægteskab begynder saaledes, og hvor Præst og Øvrighed ikke griber forstyrrende ind, holder de gærne Livet ud. Troskab er den eneste Arv de Mennesker har faaet Troskab og saa en stærk Mistro til alt hvad der kommer oppefra.

Men de gaar sjælden fri af Indgriben! Det Had Samfundet naturligt nærer mod enhver der ikke godvilligt indkorporerer sig i det slaar med skaanselsløs Kraft nedad. Al Forargelse viser den Vej!

Jo daarligere en Lov er, des vanskeligere vil den have ved at fungere opad — i Lyset; den vil øve sit Hærværk nedad. Og de der vil maale hvilken Mære et Samfund som det danske er for Individet, og danne sig et Skøn over Dødvægten af en Samfundsinstitution som Ægteskabet — de maa søge nedad, helst helt ned i Proletariatet. Dernede har den forvorpne Samfundsmoral sine Blodvidner; hin værdige Frues Raad til Sønnen om at holde sig til Folket, fordi han der ingen Ulykker kunde afstedkomme, det sættes paa en egen haardhandet Maade i Relief hernede — af Fødsler i Dølgemaal med paafølgende Barnemord og Tugthus, Sorg og Fortvivlelse. I Flertallet af disse Tilfælde maa Fædrene søges oppe i Samfundet. Blot et lille Spørgsmaal rigtig stillet, og der vilde møde en endeløs Række af stumme Skæbner frem, smaa nedtrampede Tilværelser — Ofrene for Kirkens Velsignelse. Men intet Menneske vilde kunne udholde at høre dem til Ende, for der er vel ingen Lyd saa tung som den stumme Anklage fra de Umælende.

Og den der opholdt sig tilstrækkelig længe hernede vilde træffe *én* Følelse som den til Grundiggende, der beherskede alt og gav det sit Præg: uophørlig Mistro mod det ovenfor, Flugtens Angst nedlagt i enhver Bevægelse selv i Hvilen — *Samfundsrædslen*. Paa den vilde han — bedre end paa noget andet — kunne udmaale Samfundets Tyngde mod Underlaget.

Har De set Slettens frie Dyr, første Gang det skal drives ind i Folden? Paa alle

Sider er det omringet, med Raab og Knald jages det frem mod Indelukket, Klappernes Larm tilslører den virkelige Fare og holder den sanseløse Flugt oppe, og før Dyret ved af det har det passeret Indelukket og Leddet slaas i bag det! — Saa glat gaar det dog ikke altid. Ofte standser Dyret med et Ryk sin vilde Fart lige foran Indgangen, og staar dér plantet paa fire strittende Ben, fastnaglet. Det spiller over hele Kroppen, Angsten blafrer som Smaagraad af dets Næsebor. Og i de *store blide Øjne hvirvler det* — Rædslen for Indelukket. Ingen Lokken hjælper her!

Saa maa Dyret slaaes omkuld og bindes — der er ikke andet Raad; og under mangestemmig Opsang slæbes det gennem Indhegningen i rask Galop. Og naar de saa slaar Rebene af det hænder det at Dyret ikke rejser sig mere. Det har taget Rejsaus midt under al Staahejen, er døet saa rent urimeligt mellem Hænderne paa dem, med hele Lemmer og uden at nogen gjort det andet end godt. — — —

— — —
Jeg skal føre en enkelt Skæbne frem for Dem vise Dem en enkelt lille nedtraadt Tilværelse.

Det var for fire Aar siden vi en regnfuld Sommerdag drejede ned mod den Gaard, hvor vi skulde tilbringe vor Sommerferie. Rasmine var den første mit Øje faldt paa, hun stod ude i Roerækkerne, firskaaren og klæget som den Jord hun ragede op af.

Ovenud snavset var hun — og usammensat i Former og Linjer. Hun lignede en Skikkelse formet af legende Børn i vaad og klæbrig Jord Kun et Barns Fantasi kunde skabe et Menneske af saa faa Træk, og faa et saa guddommeligt Indfald som at hun skulde være glad altid.

Hun lo dengang ogsaa — trods Sludet der drev af hende og øvede et sørgeligt Hærværk i det Snavs Tiden havde aflejret paa hende. Hendes Ansigt lignede en vejrbrændt Jordskorpe under et Tøbrud. Og denne Jordskorpe lo.

Hendes aandelige Standpunkt faldt godt sammen med vor lille 2aarige Piges, og det var o saa hende Rasmines første Smil galdt. De fandt øjeblikkelig hinanden, og var at træffe sammen saa tidt Rasmine havde et Pusterum. Time efter Time kunde de gaa med hinanden ved Haanden og i god Samdrægtighed fastslaa

Livets elementæreste Fordøjelsesfunktioner — med den Lilles Bukser som Udgangspunkt og i Vendinger, som vilde ha'e faaet selve Chilian til at slaa flick-flacks af Henrykkelse.

Som pæne Mennesker havde vi jo vore Betæneligheder, men hvor var det alligevel muligt at skride ind, naar man vidste at der rundt om i forskellige Plejehjem sad seks Børn, som Rasmine havde faaet Lov at lægge Moderskød men ikke Moderhjärte til. Seks havde hun selv! — og dog bestod hendes eneste Glæde i, at hun nu og da fik Lov at give vor den Lille tørt paa — Sine egne saa hun næsten aldrig; Vejen var lang til dem, og Rasmine var godt spændt for. Efter endt Dagværk naar Karle og Piger drev syngende ned langs Kornet med hinanden om

Livet, var der gærne et og andet Rasmine endnu maatte udrette. Ellers sad hun og spændt og bandt til sine Smaa; af de Strøpemaal hun fik sendende regnede hun sig til hvor store de efterhaanden blev.

Jens Peter var tredve Aar ældre end Rasmine Oprindelig var det jo ogsaa hans Søn hun var gode Venner med, men han forsvandt over Havet da Rasmine havde født ham to Børn. Jens Peter skammede sig over Sønnens Falskhed — og syntes ogsaa godt nok om Pigen, gjorde Knægtens Forseelse god igen og tog hende til Kærest for Gud og Mennesker.

Han var et kvikt, forslagent Hoved, talte fortræffeligt for sig, og havde en vidunderlig Selvfølelse overfor alt kendt. De kunde bare komme, Jens Peter skulde nok tørre dem af. Men saa snart noget ukendt tonede frem blev han meget lille, gled i ét med Omgivelserne og blev borte. Han havde stor Ærbødighed for det trykte Ord, parret med den snurrigste Skræk for alt skriftligt. Øvrigheden var Djævlens Værk, ingen skulde faa ham til at paakalde dens Hjælp hvad det saa galdt; jeg er vis paa han hellere lod en Finger hugge af sig end mødte frem som simpelt Vidne for Retten.

Han var en rask Gut trods sine halvfjers Aar og silde Sommeraftens, naar hele Gaarden hvilede og jeg sad ved mit Arbejde, kom han trækkende op langs Kornet og udførte en »Fenstring« saa elegant som kunde han have været tyve Aar.

De puslede stadig med *Tanken om et Samliv* og drøftede det med os andre. »Saa kunde vi faa Børnene hjem saadan et og et som der blev Raad til det — og — ja det kunde jo blive saa skønt«

En og anden lille Betænelighed havde Jens Peter dog. »Rasmine har et godt Kropstykke sagde han for at vise at Betæneligheden ikke var af personlig Art »men hun har ingen gu'e Gaver (Aandsevner)«. Det var Opdragelsen af Børnene han bekymredes for.

Resultatet af deres mange Overvejelser blev at de trak til Rede. Jens Peter lejede en lille Hytte nede i Engene, og de giftede sig c: flyttede sammen.

Rasmine havde tjent i gode kristelige Hjem. Hun havde vasket, malket, kogt Grød, skuret og passet Børn, og intet Sted var det faldet Husbond og Madmoder ind at tage Forargelse af hende og sætte hende fra Arbejdet af Frygt for aandelig Smitte. Hun var stor og stærk og fordringsløs — det betalte sig nok at have hende. Hun blev da ogsaa snarest mere betroet i Kraft af sin Særstilling: maatte arbejde, naar de andre hvilede, og tage i Ting ingen anden gad røre ved.

Men nu da hun og Jens Peter flyttede sammen for at komme ind under ordnede Forhold og skabe et beskedent Hjem for sig og Børnene, dukkede Forargelsen pludselig op. Det er ikke saa lige at sige hvor den startede, men den bredte sig hurtigere end Pest. Og en Dag skete Anmeldelsen for forargeligt Samliv — i Ungdommens hellige Navn!

Rasmine og Jens Peter forstod ikke et Suk af det hele; men de mærkede at det lumrede til om dem, og der kom spørgende Uro over dem De mindede om Væsner der har vovet sig uden for Skoven og ikke kan finde ind igen, der laa *bunden Panik i deres godlidende Øjne*.

Ganske langsomt gik det op for Jens Peter, at Samfundet var ude efter dem og deres lille Hjem, og han mistede al Glæde ved sin lille straatækte Enghytte. »Bare du vilde brænde dit Skidt!« sagde han og spyttede vredt efter Huset »saa kunde ingen da faa ondt af dig.« Han tænkte sig nærmest, at Herredsfogden eller en anden Øvrighedsperson havde kastet Øjnene paa hans lille Hus — og maaske Rasmine med, og nu vilde have ham af Vejen for at kunne tage det hele i Besiddelse.

»Vi skulde vel se at komme væk herfra«. kunde Jens Peter sige til Rasmine. Men hvorhen Faren lurede ikke noget bestemt Sted men truede allevegne fra; Samfundet var overalt, og det var Samfundet der var ude. De sad og spejdede fra deres lille Hytte, kom der et Menneske langt borte, saa stængte de og skjulte sig, og vovede sig først frem, naar Fjenden var ude af Syne, Samfundsrådslen var oppe i dem, men deres geografiske Kundskaber var ikke store, de forstod ikke at satte et Flugtapparat paa Benene. De kunde kun som Faaret naar det bliver pisket trække Benene op under sig, lukke Øjnene og lide.

Herredsbetjenten færdedes paa Egnen for at indsamle Oplysninger, han havde varet ved Hytten flere Gange men fandt den stængt. Gennem det nøgne Vindu havde han nemt ved at fastslaa, at der kun var et Soveværelse og i det kun én Seng.

Og en Dag overraskede han Jens Peter ved Skovhjørnet.

»Naa Jens Peter hvordan er du saa tilfreds med din ny Husholderske?« spurgte han venligt. »Ja for det er vel Bagvaskelse at hun er andet for dig?«

Jens Peter fangede hans plirrende Øjne og forstod at det var et Vink — her maatte man for ingen Pris sige Sandheden. »Nej hun er kun min Husholderske,« svarede han.

»Saa har I vel ogsaa hver sin Seng som Loven byder?«

Jens Peter var helt taknemlig over saadan at faa de vanskelige Svar lagt lige paa Tungen. »Ja vi har hver sin Seng« svarede han.

Men nu pustede Betjenten sig pludselig op og blev et helt andet Væsen. Jens Peter havde afgivet falsk Forklaring for Øvrigheden, holdt Rettens Folk for Nar, føjet Forhærdelse til sit syndige Levned. Nu maatte han tilsige ham til at møde for Øvrigheden i Morgen Kl. ti — og saa — ja. Betjenten sagde ikke mere, men Jens Peter saa alligevel det hele for sig: Marterinstrumenterne, Pinebænken hvis han uforskyldt glemte blot det mindste af Sandheden, Øksen som skulde hugge den højre Haand af den der løj for Øvrigheden.

Den Eftermiddag gik Jens Peter rundt of rundt om sit Hus. Han vidste ikke sine

levende Raad, Skrækken holdt ham i uafsladelig Bevægelse. Han lignede en, der er kommet i et Tandhjul og hvirvles indad, Øjnene var sprængt i Panik. Til sidst blev alt det truende ham for mægtigt, han kunde ikke holde sig det fra Livet, Rædslen overvældede ham.

Jens Peter døde just som de havde faaet ham slaaet omkuld og skulde slæbe ham gennem Indelukket, døde saa rent urimeligt mellem Hænderne paa dem, skønt ingen vilde ham andet end godt. Han tog en Strikke da det blev mørkt og gik op paa Loftet og hængte sig Rasmine kunde saa ikke slippe Forestillingen om et Hjem og give sig ud at tjene igen. Sidst jeg hørte til hende, gik hun rundt i Sognet og tiggede — til sig og sine faderløse Børn.

Saadan staar Sagerne i Danmark i Begyndelsen af det tyvende Arhundrede. Et Samfund — som den enkelte — kan efter min Mening kun maales paa, hvordan det stiller sig til de værgeløse. De fik nu endda vare med Institutionerne, de har den Forret at høre til Bagtroppen. Men det forfærdelige er at de værgeløse intet virkeligt Værn har i Oppositionen heller. Der er intet Sted hvor de Umælende kan være vis paa at faa deres stumme Anklage frem, intet Organ, der ubetinget taler deres Sag. Jeg gik til det Blad der skylder de Forurettede og Undertrykte hele sin Position med Jens Peters og Rasmines triste Skæbne - nej, de kunde ikke *bruge* den; Tilfældet savnede agitatorisk Kraft, da de Mennesker stod saa lavt aandeligt. Saa gik jeg til det Blad der dengang var Organ for Radikalismen — nej, Øjeblikket var ikke belejligt for et Angreb paa Ministeriet. Jens Peter og Rasmine kunde ikke bruges til at mele nogen Partikage med — de fik til og forføje sig ind i deres Elendighed Land. — — —

Det var egenlig hvad jeg har at sige Dem. De skønne Ord om Kærligheden som den folder sig ud i unge Sind kun søgende sit Formaal i sig selv — har jeg ikke talt, her har været for meget urent at tage i. Men Kærligheden taler selv sit Sprog til hver der har et Hjærte i Behold for den.

En og anden har maaske ventet, at jeg her skulde fremsætte Forslag til ny Samfundsformer; det er jo en menneskelig Svaghed at kræve noget andet i Stedet — som Bonden da han fik en Byld opereret væk. Men jeg ser ingen Opgave her.

Slaa det bestaaende i Stykker, skab det Kaos som pæne Mennesker er saa bange for, netop fordi det er saa nødvendigt. Nye Former bliver aldrig til ved Forslag

fra Enkeltmand. Deres Forudsætning er det kaotiske, den fuldstændige Mangel paa hæmmende Overlevering.

Lad enhver handle efter sit eget Hjertes inderste Tilskyndelse, og den Samlivsform skal nok vælge sig ud og sejre som er den sundeste.

Kilde

Nexø, Martin Andersen: Ægteskab og fri kærlighed – Tale holdt i Studentersamfundet 8. september 1906. Sirius, Århus (tr. Odense) 1966.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Agitationstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/martin-andersen-nexoes-tale-om-aegteskab-og-fri-kaerlighed-holdt-i-studentersamfundet-1906>